

NAMNEN I STADEN

NAMNEN I STADEN

Namnskicket är ett signalsystem som vägleder, skapar en identitet och hjälper oss att gestalta vår omgivning och lokalisera olika platser. Namn behövs för att man ska hitta rätt, vid skyltning, för uttrycknings-, underhålls- och servicetrafiken, i den offentliga förvaltningen, i företagsvärlden, vid kartproduktion och vid planeringen av allt nytt. Utan namn vore det omöjligt att överblicka staden som helhet.

Gatu- och ortnamnen gör vår miljö och lokalhistoria levande. Gatunamnen består genom tidens virvlar trots att idealen och värderingarna ändras. Namnen riktar vår uppmärksamhet till historia, vetenskap och konst samt påminner oss om vårt samhälles ideella och materiella utveckling.

Namnbeståndet i Helsingfors, Finlands huvudstad, innehåller också hänvisningar till det internationella och i synnerhet det europeiska kulturarvet.

Namnplaneringens historia i Helsingfors

Namnplaneringen i Helsingfors har gamla anor. Första gången gatunamn stadfästes officiellt var år 1820. På den tiden var gatunamnen svenskspråkiga. Bredvid de svenska gatuskyltarna placerades ryska skyltar med kyrillisk skrift år 1833.

De första finskspråkiga namnen stadfästes officiellt i stadsplanen för Tölö år 1906. Den systematiska namnplaneringen inleddes år 1945 då fastighetsnämnden med stadsstyrelsens medgivande tillsatte en gatunamnskommitté för att begrunda frågor som gällde gatunamn. Inkorporeringen av förstadsområdena med Helsingfors år 1946 medförde mycket jobb för kommittén eftersom namnbeståndet i de nya förorterna måste anpassas till namnskicket i innerstaden.

DIRIKAN OCH DONARN PÅ SÖRNÄSUDDEN

År 2008 har namnkommittén föreslagit att kvarteren som planeras på Sörnäsudden namnges efter slanguttryck för olika yrkesbenämningar. Kvarternamn har hämtats från områdets historia och yrken som förekommit i stadsdelen. De slangord som valts representerar olika tider och olika användargrupper. Professor emeritus Heikki Paunonen har granskat de finskspråkiga slangorden. För de svenska benämningarna har svenska avdelningen på Forskningscentralen för de inhemska språken konsulterats.

Kvarternamn som föreslagits för området är exempelvis Dirika–Dirikan ('direktören'), Duunari–Donarn ('arbetaren'), Prikkari–Prickarn ('hamnbokhållaren') ja Stuuvari–Stuvarn. Namnkommitténs namnförslag antecknades som sådana i förslaget till ändring av detaljplanen, som stadsfullmäktige därefter godkände.

PELIKANEN OCH BLÄCKFISKEN

Omkring år 1350 bestämdes att städerna i Sverige-Finland ska indelas i fyra delar. Denna "fjärdedel" av staden fick senare namnet kvarter – ett ord med latinskt ursprung. I mitten av 1600-talet i Stockholm fick ordet kvarter dock officiellt betydelsen "en jordfastighet som avgränsas av fyra eller fler gator".

År 1810 trädde en ny bestämmelse i kraft i Stockholm enligt vilken tomtorna i kvarteren som avgränsas av gator skulle numreras separat. Ägare av hörnhus måste därtill montera skyltar med kvarterets namn på husen. Kring den tiden hade man i Stockholm börjat ge kvarteren namn utöver numren, varvid de var lättare att komma ihåg. Namnen hämtades ur olika motivkretsar, t.ex. yrken, personnamn, havsdjur eller fåglar. I Gamla Stan i Stockholm är kvarternamn fortfarande väletablerade.

I 1820 års brandordning fastställdes nummer och namn för tomtområden som avgränsas av gator i Helsingfors. Samtidigt fastställdes även de första gatunamnen. I kvarternamn användes namn för hus- och vilddjur samt några blommor. I den s.k. Nyländska förstaden användes huvudsakligen namn på fiskar och fåglar. År 1836 förenhetligades kvarternamn så att blommorna ställvis ersattes med däggdjur. Namnen på den gamla stadskärnans kvarter hämtades därmed alla från samma motivkrets. I alla de södra stadsdelarna med undantag för nuvarande Eira fick kvarteren namn.

Under de följande decennierna namngavs kvarteren fortfarande utgående från samma teman, men på Skatudden kom man på att uppkalla kvarteren efter olika träd. I Tölö och norr om Långa bron hann man inte ge kvarteren namn förrän denna praxis upphörde på 1890-talet. I början av 1910-talet

slutade man också i all tysthet använda de namn som givits tidigare. Därefter har kvarteren officiellt markerats endast med nummer.

Kvarternamnens gyllene tid inträffade alltså på 1800-talet och i synnerhet i slutet av seklet när kvarternamn ofta var bättre kända än adresserna. Kvarternamn var officiellt svenskspråkiga. Den finska namnförteckningen över kvarteren blev aldrig officiell men de finska namnen användes ändå när det var nödvändigt att nämna kvarteren i tal eller skrift. Till exempel kvarteret Giraffen var känt på finska som Kamelipartti, Dromedaren som Nopsakameeli, Gasellen som Lempikauris, Pelikanen som Kitahanhi och Bläckfisken som Lökkikala.

Först vid ingången till 2000-talet upplevde kvarternamn en renässans när de humoristiska och arkaiska namnen gav inspiration till en ny slags marknadsföring och lokal identitet. I centrum har nya kvarternamnsskyltar kommit upp vid sidan om gatunamnsskyltarna.

Källa: artikeln "Helsingfors gatunamns uppkomst och utveckling fram till år 1946" av Berndt Aminoff och Leo A. Pesonen (i Helsingfors gatunamn, Helsingfors stads publikationer 24, 1971).

© PATRICK ORAS / HMM

Namnkommittén 50 år

Sedan 1960 har gatunamnkommitténs arbete fortsatt av namnkommittén till vilken stadsstyrelsen utser ett visst antal medlemmar (för närvarande nio stycken) för bestämda mandatperioder samt personliga ersättare för dessa. Namnkommittén är ett expertorgan där flera av medlemmarna varit verksamma i många år. Kontinuiteten har ansetts viktig i detta långsiktiga arbete. Medlemmarna i kommittén representerar sakkunskap i fråga om planläggning och stadsplanering, Helsingfors historia, finska språket, svenska språket, namnvård, namnforskning, hembygdsarbete, lokalföreningar samt stadskultur, urbanism, medier och det finska samhället. Namnkommittén har ett nära samarbete med stadsplaneringskontoret eftersom beslut om namnen alltid fattas i samband med detaljplaneringen.

Namnkommittén sammanträder i genomsnitt tio gånger per år och lämnar ett hundratal namnförslag årligen. Största delen av namnkommitténs förslag är namn på gator, öppna platser och torg samt parker som stadfästas officiellt i detaljplanerna. Namnkommittén följer också med namnbeståndets utveckling i grannstäderna, lämnar förslag på begäran av stadens myndigheter och organ samt ger utlåtanden i namnfrågor. Även stadsborna kan påverka och ta initiativ i namnfrågor.

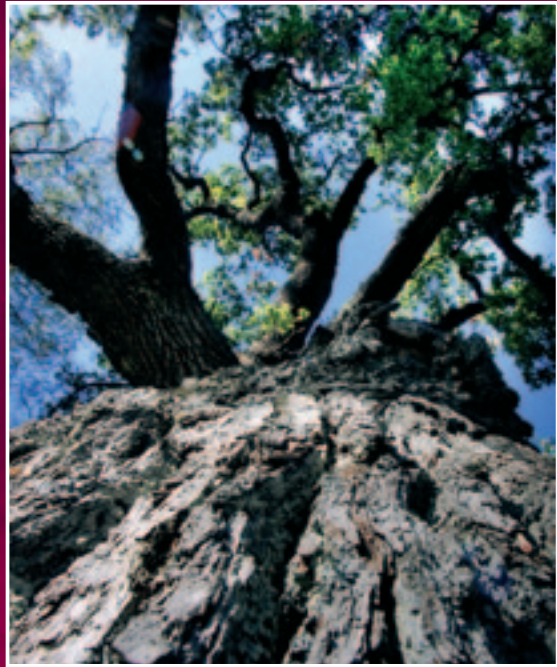
Namnplaneraren fungerar som sekreterare samt beredare och föredragande för namnkommittén. Namnplanerarens tjänst har instiftats vid stadsplaneringskontoret år 2003.

Centrala principer vid namngivning

Vid namngivning behandlas staden som en enda helhet. Det är önskvärt att ett namn har en stabil lokalhistorisk eller annan miljörelaterad förankring. När det behövs många namn inom ett område kan man använda s.k. gruppnamn. I sådana fall hämtas namnen från en bestämd motivkrets

Namnet skall fungera både på finska och på svenska och får förekomma bara en gång i staden. Sinsemellan alltför snarlika namn bör undvikas. Även namnskicket i grannstäderna beaktas.

En gata, park eller någon annan plats kan uppkallas efter någon vars person och verksamhet allmänt anses värda att komma ihåg. Personen ska ha ett betydande, positivt samband med platsen eller representera något av dess historiska skikt. Personen bör vara född i Helsingfors eller ha bott här en stor del av sitt liv eller utfört ett betydande livsverk i Helsingfors. En finländare som utfört ett nationellt eller internationellt betydande livsverk kan även komma i fråga. En gata, öppen plats, park eller annan plats kan inte uppkallas efter någon nulevande människa; användningen av ett namn i en detaljplan kan inte övervägas förrän fem år efter personens död. En gata, öppen plats, park eller annan plats kan inte uppkallas efter aktivt verksamma affärsföretag eller offentligrättsliga organ. Användningen av ett företags eller en organisations namn i detaljplanen kan övervägas om firman eller organisationen under samma namn och under många släktled varit verksam på samma ställe och har stor lokal betydelse.

© LEIF WECKSTRÖM

KUNGSEKEN

I stadsdelen Kårböle i norra delen av Håkansåker planeras det nya bostads- och arbetsplatsområdet Kungseken. Området har fått namnet Kungseken–Kuninkaantammi efter namnkommitténs förslag från januari 2004. Bostadsområdet, vägen som går genom området samt den lokala parken har namngetts efter en historia enligt vilken Sverige-Finlands kung Gustav III hade planterat en ek vid landsvägen under sin resa. Den ståtliga, enligt naturskyddslagen fredade kungseken står fortfarande kvar.

Etablerade namn ändras inte utan särskilda, vägande skäl.

En viktig princip har varit att man söker namn åt en plats – inte en plats för namnet. Namnen finns till för stadens samt för nuvarande och framtida stadsbors behov.

Så här beslutar man om namnen i Helsingfors

Namnen på gator, parker, torg och öppna platser är planenamn. De fastställs när detaljplaner uppgörs eller ändras.

- Detaljplaneraren begär av namnkommittén förslag till namn för de aktuella områdena.

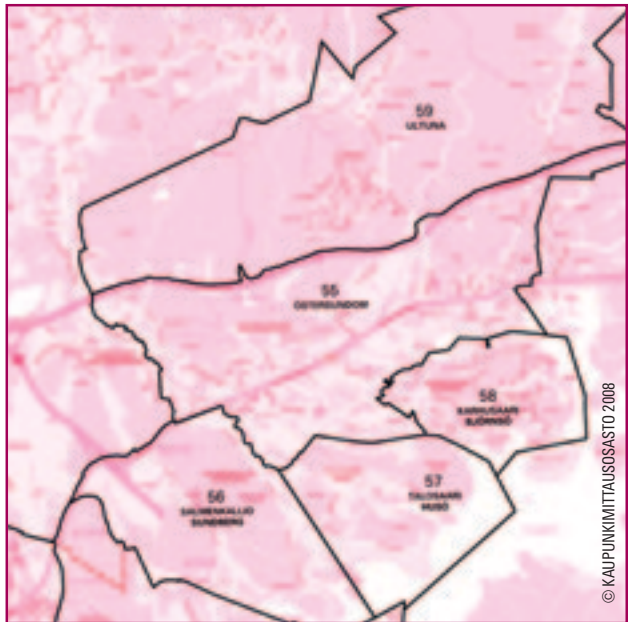
- Namnplaneraren bereder ärendet för behandling i namnkommittén bl.a. genom att samla information om områdets historia, det gamla namnskicket, nuvarande namnmiljö och pågående planering.

- Namnkommittén lämnar förslag till nya namn. Detaljplaneraren godkänner vanligen förslaget utan ändringar.

- Detaljplanen och namnen framläggs för allmänheten för eventuella åsikter och anmärkningar.

- Beslut om detaljplanen fattas först av stadsplaneringsnämnden och därefter av stadsstyrelsen. Stadsfullmäktige stadfäster detaljplanerna och planändringarna med undantag för mindre ändringar som godkänns av stadsstyrelsen.

- Namnen införs på gatuskyltar och officiella kartor när detaljplanen godkänts och trätt i kraft.

© KAUPUNKIMITTALUOSTO 2008

DE FEM NYASTE STADSDELARNA

Helsingfors har delats in i 59 stadsdelar. Stadsdelsindelningen är stadens officiella områdesindelning; stadsplaneringen och fastighetssystemet bygger uttryckligen på stadsdelsindelningen. Många stadsdelsnamn härstammar från gamla bynamn, såsom Äggelby–Oulunkylä, Malm–Malmi, Herttonäs–Herttoniemi och Mellungsby–Mellunkylä. Helsingfors nyaste stadsdelar är Nordsjö–Vuosaari som anslöts till staden år 1966 samt stadsdelarna Östersundom, Sundberg–Salmenkallio, Husö–Talosaari, Björnsö–Karhusaari och Ultuna som anslöts till Helsingfors i början av 2009. Namnkommittén föreslog dessa stadsdelsnamn för stadsstyrelsen i oktober 2008 och namnen infördes omedelbart därpå följande år.

NARINKEN

Mellan Kampens köpcentrum och gamla busstationen ligger Narinken–Narinkka. Namnkommittén gav förslaget till officiellt namn år 2003 och namnet stadfästes året därefter. Narinken, ett område med små stånd för ryska och judiska handelsmän, låg i övre änden av Simonsgatan från 1876 fram till 1929. Namnet härstammar från det ryska uttrycket na rinke = ”på torget”. Den första Narinken i Helsingfors låg på näset mellan Skatudden och innerstaden i början av 1700-talet. På 1840-talet flyttades stånden till den plats där Finlands Bank står i dag. Där låg Narinken ända tills den flyttade till Simonsgatan, dvs. år 1876. Narinken är numera en av Helsingfors populäraste träffpunkter och evenemangsplatser.

Aurora Karamzin (1808–1902)

KVINNOR I NAMNBESTÄNDET

I namnbeståndet har det funnits flerfält fler objekt som namngetts efter män än sådana som namngetts efter kvinnor. Under de senaste åren har nya objekt dock börjat uppkallas efter framträdande kvinnor från olika livsområden. Vid beredningen av namnförslag fokuseras på sådana personer vars liv har någon slags beröring med objektet som namnges. Antalet objekt som namnges efter kvinnor kommer att öka men dock rätt långsamt. För att namnbeståndets mångsidighet skall garanteras, planeras de flesta nya namn utgående från andra motivkretsar än personnamn.

Maria Hammaréns backe–Maria Hammarénin mäki (namnkommitténs förslag från år 2003, namnet stadfästes 2005): efter Maria Johansson (född Hammarén, 1867–1960) som föddes i Hammaréns torparhus som låg vid Kasberget. Maria Hammarén (Johansson) med arvingar utövade jordbruks- och handelsträdgårdssverksamhet på området.

Toini Muonas gata–Toini Muonan katu (namnkommitténs förslag från år 1995, namnet stadfästes 1998): efter keramikern och glaskonstnären Toini Muona (1904–1987); anknyter till namngruppen Arabias konstnärer som används på området.

Zaidagatan–Zaidankatu (namnkommitténs förslag från år 2007, namnet stadfästes 2008): efter grundaren av Allergisjukhuset i Mejlans, professor Zaida Eriksson-Lihr (1895–1974).

PAPEGOJAN ZAGULAS STIG

År 2002 föreslog namnkommittén namnet Papegojan Zagulas stig–Papukaija Zagulan polku på det nya bostadsområdet Kaptenskans backe i Staffansslätten. Namnet stadfästes år 2006. Det handlar antagligen om den enda stigen i Finland som namngetts efter en papegoja. Zagula var änkefru (kaptenskan) Manjefa Multanovskajas långlivad papegoja som kunde vissla, sjunga, svära och kommendera herrgårdens hund. Enligt legenden begravdes Zagula i herrgårdens park i en silverask; enligt en annan version var kistan av trä och försedd med glaslock. Manjefa Multanovskaja var en rysk grevinna och hon avled år 1950. Hon var den sista ägaren till Staffansbygård och bodde i herrgården fram till sin död. Området är uppkallat efter henne och heter Kaptenskans backe–Kapteenskanmäki.

Namnkommitténs sammansättning 2009–2010

Ordförande

stadsplanearkitekt, arkitekt Annukka Lindroos
- personlig ersättare projektchef, arkitekt Suvi Tyynilä

Vice ordförande

planerare, pol.mag. Mauri Laine
- personlig ersättare byråchef, pol.mag. Rikhard Manninen

Medlemmar

enhetschef, fil.mag. Riitta Pakarinen
fil.mag. Pirjo Mikkonen
fil.mag. Kristian Slotte
pol.mag. Maunu Harmo
redaktör, pol.mag. Miska Rantanen
docent, fil.dr Mikko-Olavi Seppälä
chefredaktör, pol.mag. Veera Luoma-aho

Personliga ersättare

museielektor, fil.mag. Anna Finnilä
forskare, fil.dr Heikki Hurtt
fil.dr h.c. Mikael Reuter
redaktör för Finlands statskalender, fil.mag. Anton Eskola
redaktör, pol.mag. Jussi Pullinen
alumnbud, fil.mag. Pia Österman
redaktionssekreterare Minna Joenniemi

Sekreterare

namnplanerare, fil.mag. Johanna Lehtonen

Bokserien Helsingfors gatunamn

Det har publicerats en serie med tre böcker om gatunamnen i Helsingfors.

Helsingfors gatunamn utkom år 1970 i både svensk och finsk upplaga. Boken utreder historien om Helsingfors gatunamn samt beskriver om gatunamnskommitténs och namnkommitténs arbete. I boken ges bakgrundsuppgifter för ca 3 800 namn.

Helsingin kadunnimet–Helsingfors gatunamn 2 utkom som en tvåspråkig upplaga år 1979. Boken omfattar bakgrundsinformation om ca 1 400 namn.

Helsingin kadunnimet–Helsingfors gatunamn 3 innehåller 1 300 namn som getts åren 1979–1995 jämte bakgrunduppgifter.

Bokserien säljs på Helsingfors stads faktacentrals bibliotek, Broholmsgatan 18–20 A, tfn (09) 310 36377, tietokeskus.kirjas-to@hel.fi. Den tredje delen finns också vid stadsplaneringskontorets planpresentation, Folkskolegatan 3, tfn (09) 310 37387, ksv.kaavaesittely@hel.fi.

Därtill finns boken vid de flesta stadsbiblioteken i Helsingfors, www.helmet.fi.

Kontaktuppgifter

Namnplanering och stadsplanering:

Stadsplaneringskontoret

Besöksadress: Folkskolegatan 3,
00100 Helsingfors
Postadress: PB 2100,
00099 HELSINGFORS STAD
Växel: (09) 310 1673,
fax: (09) 310 37409
kaupunkisuunnittelu@hel.fi
www.hel.fi/ksv

Namnplanerare Johanna Lehtonen

tfn (09) 310 37386

johanna.lehtonen@hel.fi

nimisto@hel.fi

Adressnumrering:

Fastighetskontorets

stadsmättningsavdelning

Besöksadress: Viborgsgatan 2,
00510 Helsingfors
Postadress: PB 2205,
00099 HELSINGFORS STAD
Växel: (09) 310 31930,
fax: (09) 310 31986
kmo@hel.fi
www.hel.fi/kv/kmo

Montering och underhåll av skyltar,

anvisningar osv. **Stara**

Besöksadress: Ilmalagränden 2 L,
00240 Helsingfors
Postadress: PB 1660,
00099 HELSINGFORS STAD
Växel: (09) 310 17000,
fax: (09) 310 39647
stara@hel.fi, www.hel.fi/stara

Skylttjänsten

Besöksadress: Hasabackavägen 4,
00640 Helsingfors
Postadress: PB 1574,
00099 HELSINGFORS STAD
tfn (09) 310 38921, fax: (09) 310 38929
kilpipalvelu@hel.fi

Grafisk design och layout: Timo Ketola

Grafisk design: Timo Kaasinen

ISSN 0787-9075

